BİR BEYOĞLU/PERA HATIRASI

-Romansı Kent Monografisi-

Tamer Kütükçü

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1728
KÜLTÜR SERİSİ: 970

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-152-1

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Tashih: Turhan Karamehmetoğlu

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım

Dizgi-Tertip: GNG Tanıtım

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.
Güven İş Merkezi No:6/13, Bağcılar / İstanbul
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Tamer Kütükçü: Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğrenim gördü. Edebiyat eğitiminin yanı sıra, lise yıllarında Bakırköylü eski ses sanatkârlarından Figen Haceroğlu'dan repertuvar, fakülte yıllarında ise müzikolog-besteci Gönül Paçacı'dan Türk müziği tarihi ve sosyolojisi dersleri aldı. Türk edebiyatı ile musikisi ilgi alanlarının başlıcalarını oluştururken, her iki alanda da kayda değer ölçüde (2020 itibarıyla sayıları 100'ü aşan) neşriyata imza attı, pek çoğu hikâye ve makale alanında olmak kaydıyla sayısı on sekizi bulan ödül aldı. Halen Sabancı Üniversitesindeki öğretim görevliliğini ve bunun yanı sıra akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

Yazarın Ötüken Neşriyat'tan çıkan diğer kitapları:

- *Radyoculuk Geleneğimiz ve Türk Musikisi* [musiki-inceleme] (2012)
- *Geçmiş Zamanların, Mekânların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy'ün Kitabı* [şehir tarihi-hatırat] (2014)
- *İş Dünyası İletişim Rehberi: İş Hayatının Farklı Alanlarında Dili Etkili Kullanma Stratejileri* [iletişim-dil] (2015)
- *Hayatın Dinamiklerinden Yazınsal Metne: Tanzimat Romanı (Sosyolojik ve Anlatıbilimsel Bir İnceleme)* [edebiyat-inceleme] (2018)
- *Geyikli'nin Sarmaşıkları* [hikâye] (2020)

TAKDİM

2014 yılında yayımladığım ve yine bir kent monografisi olan *Geçmiş Zamanların, Mekânların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy'ün Kitabı* adlı çalışmam, doğrusu, beklediğimin çok üstünde bir ilgi ile karşılaşmıştı.

Bu ilginin nedenini, uzunca bir zaman sorguladım.

Neydi bu alakayı temin eden?

Doğrudan, Kadıköy'ün –tarihi, mimarisi ve kültürüyle şekillenmiş- "içsel zenginliği" mi? Yoksa benim buraya ait yaşanmışlıklarım, izlenimlerim, özetle mekândan ruhuma sinen ve oraya nakşolan şeyler mi? Yahut da, bir coğrafyaya özgü yaşamı kayıt altına almanın, yıllar sonra yazıyla bunu yeniden "var edebilmenin" –o, insanı bir anda çekip alan- emsalsiz büyüsü mü?

Belki de, ayrı ayrı, her biriydi.

Ama, sanırım, hepsinden de çok, bir semti, bir beldeyi, bir mekânı "hissedebilmenin" ve dahi bu hissiyatı kelimelere dökebilmenin, hem yazanın hem de okuyanın üzerine –bir yaz yağmuru sonrasının o insanı rüyaya çağıran hali gibi çöken- "ağırlığıydı".

Bugün aynı şeyi Beyoğlu/Pera için denerken, yine esrarlı bir ilk gençlik düşünün ardıl coşkulanımlarına benzer tılsımlı bir hissi, gizemli ama gerçekte bana çok aşina bir ürperişi duyuyorum içimde.

Anlatının, okuyanları nazarında da, tasavvuru ve hatırlamaları bol bir iklime aralanması temennisiyle...

Tamer Kütükçü
Sabancı Üniversitesi, 2021

İÇİNDEKİLER

Karagözhaneli Bir Su Maksemi, Global Bir Kışla, Müze Hüviyetli Bir Anıt ve Mezarlık Silüetleri Arasından Devşiren Bir Tutkunun Hikâyesi:

Taksim / 13

Bağrında Aristokrat Hatıralarıyla Bir Otel, Ürkütücü Düşlerin İkametgâhı "Kuşlu Saray" ve Askerî Yapıların İçlerinde Biriken:

Gümüşsuyu / 27

Yersiz Yurtsuzlara Ait Bir Hamam, "Muhabbet Tellallı" Otel, Rum Futbol Kulübü ya da Sinema, Tiyatro ve Pasajlarda Unutulan Yaşanmışlıklar:

Taksim'den Galatasaray'a / 33

Sansasyonel Bir Gazino, Duvarında Maketiyle Bir Cami, Kedilerin Kendi Sokağı ve Beyoğlu'nun "Selâtin" Semtine Yolculuk:

Sıraselvilerden Cihangir'e Doğru / 63

Adıyla Bile "Siyasi" Cami, Korkulara Kurban Rasathane, Folklorik Bir Tekke ve Sahili Yarın, Tepeleri Dün Hülyası İçinde:

Kabataş – Tophane Yolları / 73

Papa'nın Ayini Bastığı Kilise, Kendi Öz Toprağında Bir Elçilik, Sanatçı Dostu Han ve Kozmopolitliğin Kalbinde Işıyan Bir Kış:

Galatasaray'dan Tünel'e / 99

Yosmaların Sevdiği Bir Bahçe, Çulsuzlara Özel Birahane, Gizemli Bir Otel Odası ve Doğumda Ölüm, Ölümde Doğum Hülyası:

Tepebaşı ve Şişhane / 121

Harp Zenginlerinin Gazinosu, Kilisesinde İsa'nın Dili, Eşcinsel Genelevi, Askerî Tatbikat Bölgesinden Pera'nın Rengini Gökkuşağından Alan Mahallesine:

Talimhane ve Tarlabaşı / 133

Yeraltında Hayvanlarla Seyahat, Bir Ceneviz Masalı, Mazisi Sırla Dolu Bir Cami ya da Bir Şevk Kulesinden Fezaya Bakarken Bir His Dehlizinde Kaybolmak:

Tünel ve Galata / 145

Çatı Katı Kiliselerinden Yeraltındaki Camilerine, Paranın Tanrılaştırdığı İnsanlarından Kaç Ân'ı Birden Yaralayan Yaşamlarına:

Karaköy / 169

Hamile Bir Kadın Suretli Çeşme, Hayırhahlık Nişanesi Bir Köprü, Armalı Bir Kapı, Ötesinden Ürktüğüm Belki:

Azapkapı(sı) / 201

Dereler, Bağlıklar, Bostanlar, Tekkeler, Mezarlıklar Diyarında Bir Leylağın Ardı Sıra:

Kasımpaşa'dan Dolapdere'ye, Piyalepaşa'dan Kulaksız'a / 209

Süt Kokulu Bahçelerde Slav Tekkesi, Pencereleriyle Kiliseyi Andıran Cami, Kilisede Başsız Bir Naaşı Saklayan Lahit, Sinagogda Kadınlar Mahfili ve Secde, Mezarlıklarında Tabut Görünümlü Mezarlar, Ok ve Menzil Taşları:

Hasköy ve Sütlüce / 239

Dizin / 262

Karagözhaneli Bir Su Maksemi, Global Bir Kışla,
Müze Hüviyetli Bir Anıt ve Mezarlık Silüetleri Arasından Devşiren
Bir Tutkunun Hikâyesi

Taksim

Seninle ilk kez, sisin ufkumuza gizemli bir perde çektiği 2011'in bir Ekim sabahında buluştuk. Belki de bu yüzden, hem –yolumuzun biraz sonra nereye yönleneceğini bilememekten mütevellit bir- heyecana, hem –sonsuz beyazlıkların içinde saklandığı hissine kapıldığımız bir- umuda, hem de –her şeye rağmen her yana hâkim belirsizliklerden ilhamlı bir- kaygıya aynı anda açılan, karmakarışık bir halin içindeydik.

Ama bunun öncesi de vardı.

O günlerde ikimizin de tanıdığı ve sevdiği bir tiyatro sanatçısı vefat etmişti. Sosyal medya hesabının şimdi bir taziye defterine dönüşen sayfasına sevenleri onunla ilgili hislerini yazıyorlardı. Ben de naçizane bir iki cümle karalamak için sayfaya erişmiştim ki, son girilen yazılardan bir tanesi dikkatimi çekti. "Bir yıldız gibi yaşadın, kapkaranlık semalarda, parıltından hiçbir şey eksilmeksizin. Gün ışığının aydınlattığı dünyayı görmeye bir gün bile tahammülün olmadı" diye yazmıştı biri. Satırlarda insanı çekip alan, durduran, ağırlaştıran bir şey vardı. Bu sözlerin üstüne sanki ne yazsam, boştu. Derhal, cümlelerin sahibinin sayfasına tıkladım. Sadece yüz kısmını içeren bir fotoğrafı, kapak resmi yapmıştı. Yandan ayrılmış kısa kesilmiş saçların uçlarına mavi boya atılmıştı ve ilk bakışta dikkati en fazla bu çekiyordu. İri, koyu kahve

gözler, beyaz bir yüz. En küçük bir makyaj emaresi yok. Pek yaptığım bir şey olmadığı halde, "fotoğraflar" kısmına tıklayarak diğer pozlarını da görmek istedim. Çok fazla paylaşım yoktu. Genelde yalnız çekilmiş kareler, spor denilebilecek bir giyim tarzı, ağırlıklı olarak kot pantolon, bluz. Yaşı yirmilerin başında gibi. Biraz minyon. Bunun dışında, fevkalade niteliğini haiz hiçbir tarafı yok.

Böyle olduğu halde, içimdeki merak duygusu sönümlenmiyor, aksine daha da alazlanıyordu. (Kayda değer bir şey bulamadığımdan belki.) Sonraki birkaç gün, aynı sayfaya birkaç kere daha giriş yaptım. (Üstelik bu girişlerimin onun tarafından algılanabileceği endişesine de kapılarak ve bu konudaki teknik bilgimin yetersizliğinin bu kaygımı daha da perçinlemesine engel olamayarak.) Nihayet, bu abes kovuşturmayı daha fazla uzatmadan, ona doğrudan yazmaya karar verdim. En azından -kapak resminde yer alan yüzünün belki de en vurucu imgesi- bakışlarında öyle hoşlanmadığı durumları hemen kınamaya nazır bir çeşni yoktu. En kötüsü, yanıt vermez olur biter diye düşünüyordum.

Ona oldukça saygılı görünmeye çalıştığım bir ileti gönderdim. Hatta fazlasıyla mesafeli bir duruş sergilemiş de olmalıydım. Böyle olduğu halde, oldukça doğal (ne yakınlık ne de uzaklık iması içermeyen) bir yanıt geldi. Sonraki günler birbirimize birkaç ileti daha yolladık karşılıklı.

Ve... Bir hafta sonu, Taksim'de buluşmaya karar verdik.

Etrafımız kesif bir sisle çevrili. Gezi Parkı. Ekim sonu renginde bir çınar yaprağı, oturduğumuz bankın yan tarafına süzülerek iniyor. Elleri ceplerinde dolaşanlar. Sanki pek çok şeyden aynı anda söz etmek ister gibiyim. Bununla beraber, kelimelerin hiçbiri öncelenesi değil. Bordo kazağının uçlarıyla oynuyorsun. Pantolonunun kemerine değen yerleriyle. Hafiften sıkılmış gibisin. Saçma sapan bir soruyla başlıyorum söze. Aldırmadan, tüm içtenliğinle yanıtlıyorsun. Daha birkaç söz. Havadan sudan. Ne çok anlamlı, ne büsbütün anlamsız. Hayli sıradan şeylerden söz ettiğimiz halde, ikimizin de haz aldığı bir sohbetin içinde buluyoruz kendimizi birazdan. Hani bazı sohbetler vardır, rahat akışı olan sular gibidir.

Az sonra, tam önümüzden, allak bullak saçları ve duman rengi gözleriyle yaşlı bir kadın geçiyor. Adeta sisi yararak. Onun ayak izlerine bakarken, "çok tuhaf bulacaksın belki söylediklerimi ama, buraya nedense bir mezarlık hissi hâkim" diyorsun. "İstanbul'un en merkezi parkında, bu nasıl bir hal böyle?"

Sana o dakika yanıt vermiyorum. Saçlarının –tıpkı sosyal meyda hesabındaki fotoğrafında olduğu gibi- uçlarının mavi olduğunu fark ediyorum yalnız. İsyankâr bir düş imgesi. Neden acaba? Ne tuhaf? Sanki az önceki sözünle, bilmeden, içinde bulunduğumuz hale bir tarizde bulunur gibiydin. Hoş, ne sen ne ben, birbirimizin hangi talanlardan arta kalan ören yerleri olduğumuzu henüz bilmiyorduk.

Böyle olduğu halde, şehrin (ve belki de gizliden gizliye kendimizin) his tarihi yazmaya karar veriyoruz o dakika. Konuşmadan. Seninle. Birlikte.

Gezi Parkı'nda o gün oturduğumuz kanepe.

O gün neden böyle bir çağrışım edindiğini doğrusu çözememiştim. Belki sis, dökülen sarı yapraklar ya da önümüzden o an geçmekte olan yaşlı kadınla (veya hepsiyle) ilintili bir durumdu. Ama, daha sonra, Taksim'in gerçekten de çok önceleri boydan boya bir mezarlık olduğunu öğrendiğim gün, yine de bu garip tevafuktan -küçük çaplı da olsa- bir ürperti duymadım desem yalan olur.

Üstelik her bir yanı kuşatan, insanı "yaşayanların dünyasından bir anlık çekip alacak kadar" geniş bir alana yayılmış bir mezarlık külliyatından söz etmek mümkündü. Nitekim bugünkü Gümüşsuyu Hastanesi'nden başlayarak yukarıya doğru uzanan ve Gezi Parkı'na kadar ulaşan bölgede, yaklaşık dört buçuk asrı kuşatan bir süreçte *Ayaspaşa Mezarlığı* yer alıyordu. Söz konusu –dönemine göre hayli büyük- bu mezarlık, Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Ayas Mehmed Paşa'nın vakfı arazisine kurulduğu için bu adla anılagelmişti. Bununla beraber, mezarlığın ilk başta Katoliklere 1460/61 veba salgınında ölen kurbanlarını gömmeleri için tahsis edildiğini ve teşekkülüne esasen bir "maşatlık" (yani gayri-müslim mezarlığı) olarak başladığını hatırlatmak gerekir.[1] Daha sonraları, özellikle Boğaz yönüne Müslümanların gömüldüğü bir mezarlık hüviyeti edinirken, hızla da genişledi. Buna karşın mezarlığın bir kısmı, on dokuzuncu yüzyıl başında Topçu Kışlası yapılırken kaldırılmıştır ve bu durum, İstanbul şehir yaşantısında sonradan hayli etkin bir yer edinecek olan "mezarlık nakillerinin" ilk kayda değer örneklerinden birine karşılık gelir. Ayaspaşa Mezarlığı, öte yandan, "93 Harbi" olarak bilinen Osmanlı-Rus Savaşı sırasında İstanbul'daki

[1] Rinaldo Marmara, "Büyük Mezarlık: Ayaspaşa Mezarlığı," *İstanbul* (Nisan 1999): 31.

hastanelerde ölen askerlerin defnediliği bir mezarlık olmasıyla da, tarihsel bir öneme sahipti.[2] Gezi Parkı'nın bulunduğu yerden başlayarak Elmadağ istikametine uzanan bölgede ise, Hıristiyan kabristanları yer alırdı ki *Rum Ortodoks*, *Ermeni Gregoryen ve Katolik*, *Protestan ve Latin Katolik mezarlıkları* burada birbiri ardınca sıralanırdı.[3] Müslüman mezarlığı "servi", Hıristiyan mezarlıkları ise "atkestanesi, çınar ve ıhlamur" ağaçlarıyla doluydu. Bu mezarlık silsilesi, Beyoğlu'nun iç içe yapılarının sonrasında adeta bir vaha gibiydi; hatta sonradan mezarlıkların içine seyirlik bir de kahvehane yapılmıştı. Avrupalı gezginler, bu kadar güzel bir manzaraya sahip bir alanın (ki o tarihlerde Boğaz'ı hayli geniş bir açıyla görürdü) neden ölülere tahsis edildiğini anlamakta güçlük çektiklerini ifade etmişlerdir.[4] "Ölüm, kültürümüzde yaşamın zirve merhalesi olduğu için belki de" yanıtı vermiştim, seninle bunu konuştuğumuz ve senin de bana aynı soruyu yönelttiğin o gün. Gün kurusu kirpiklerini kırpıştırarak yüzüme bakıyordun. Öyle değil mi hakikaten dedim, ne de olsa sonsuzluğa açılan ve dünyanın tüm o –üç kuruşluk- kaygılarından azade olan, sadece bu safhamız...

1912'de, dönemin belediye başkanı Cemil Topuzlu, tartışmalı bir karara imza atarak bu bölgeyi imara açmış, bu da bu engin hamuşlar beldesinin yavaş yavaş sonunu hazırlamıştı.

Ayaspaşa Mezarlığı'nın kalan son parçalarından birinin 1918 yılına ait bir fotoğrafı, aşağıda Dolmabahçe ve Boğaziçi görünüyor.

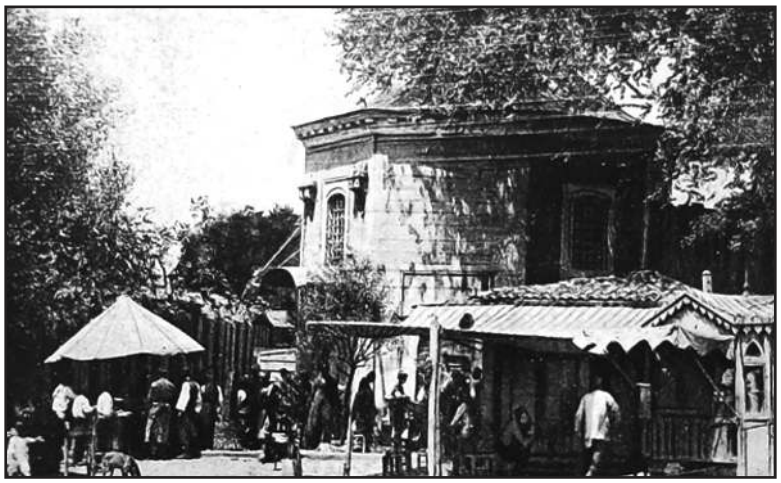
Mezarlıkları münasebetiyle semtin uzun yıllar esasen "huzura aralı" bir tarafı söz konusu ise de, bu yine aynı yıllar boyunca buranın tekinsiz bir hüviyeti de üzerinde

[2] Sadi S. Kucur, "İstanbul'un Tarihî Müslüman Mezarlıkları," *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla: Büyük İstanbul Tarihi*, c. V (İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2015), 438.
[3] Mahir Öztaş, *Taksim: Bir Şenliği Yaşamak* (İstanbul: Heyamola Yayınları, 2010), 48.
[4] Öztaş, *age.*, 49.

taşıdığı gerçeğini yoksaymaz. Nitekim Giovanni Scognamillo'ya göre "1780 yıllarının Taksim'i hiç tekin bir yer değildir; bir çeşit kanunsuzlar yurdudur ya da kırık dökük evleri ve serserileri, fahişeleri ile bir sefalet ve sefahat 'ghetto'su[dur]."[5]

Nitekim Taksim'e ilk esaslı yerleşim, Ermeni Mezarlığı kıyısına tâ ki 1802'de Rumeli'den ve Bursa'dan gelen Ermenilerin evler yapmaları ile başlar.[6]

Bununla beraber –bir yaşam alanı, bir semt olarak- Taksim, adını, çok bilinen bir hikâyesi ile şehre su taksimi yapan makseminden alır. *Taksim Maksemi*, bugünkü meydanla Fransız konsolosluk binasının arasında kalan yerde konuşluydu ve Boğaziçi'nden gelen temiz suyu şehre dağıtma işlevi görüyordu. Maksemde su, üç kola ayrılırdı. Kolun birisi Tophane-Fındıklı muhitini besler, diğeri Beyoğlu-Galata'nın su ihtiyacını karşılar, üçüncüsü ise Kasımpaşa taraflarına su yollardı. Caddeye açılan kapısının üzerinde –imar tarihine ilişkin bir bilgi- 1732 tarihi yazılı idi. Sekizgen bir yapıydı ve üzerinde iki adet kuş evi mevcuttu. Kapının iki yanında ise -biri I. Mahmud adına olmak üzere- iki çeşme yer alırdı ve maksemin içinde, sıcak yaz günleri su seslerini dinleyerek serinlemek isteyenler için mermer bir divan bulunurdu. Tavanını ise yağlı boya nakışları süslerdi; ne var ki bu nakışların –sonradan kim bilir hangi düşünce ile- üzerlerinde oynanmış, motifleri değiştirilmiştir. Öte yandan, maksem haznesinin duvarının önünde, bir zamanlar bilhassa Karagöz oyunlarının sergilendiği derme çatma bir tiyatro binası vardı.[7]

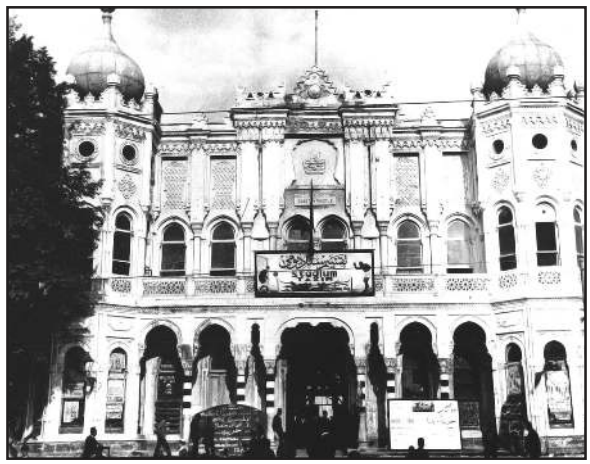

Eski zamanlarda *Taksim Maksemi* ve önündeki derme çatma "Karagözhane".

Taksim, adını her ne kadar makseminden alıyorsa da, on dokuzuncu yüzyılda, semtin varlığıyla birlikte anılan, Taksim denince akla ilk gelen yapısı, kuşkusuz *Topçu*

[5] Giovanni Scognamillo, *Beyoğlu'nda Fuhuş* (İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1994), 22.
[6] Salah Birsel, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013), 11.
[7] Öztaş, *age.*, 56-57.

Kışlası idi. Kışlanın inşasına 1804'te başlanmış, 1806'da bitmek üzereyken patlak veren Kabakçı Mustafa İsyanı dolayısıyla, fiilen açılması IV. Mustafa devrine (29 Mayıs 1807 - 28 Temmuz 1808) kalmıştı.[8] Mimarı, İbrahim Kami Ağa ile selefi Arif Efendi'dir.[9] Önceleri "Beyoğlu Kışlası" ya da "Topçu Numune Kışlası" gibi adlarla anılırken, sonradan "Taksim Kışlası" olarak tanınmaya başladı. Kışla, Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerinde orduyu modernleştirme çabalarına tanıklık etmesiyle, aslında tarihsel bir değeri de muhteva ediyordu. Köşelerinde kuleleri olan, dikdörtgen biçimde bir iç avluya sahipti. Avlusunda bir kubbeli, tek minareli, hünkâr mahfili de bulunan bir mescit vardı ve bu mescit Mihrişah Valide Sultan Vakfı geliriyle inşa edilmişti. Mahir Öztaş'a göre, "Sütun başlıkları üzerinde yükselen düşey parçaları, at nalı kemeri ve soğan biçimli sahte kubbeleri" binaya egzotik bir hava veriyordu.[10] "Topçu kışlası, bu biçimsel özellikleriyle, Mağrip bileşenli oryantalist modasının İstanbul'daki en Batılı temsilcilerinden biriydi."[11] Rus, hatta Hint mimarisinden bile izler taşıdığını ileri sürmek olasıydı.[12] İçinde ayrıca ahırlar, arpa ambarları, samanlıklar, büyük sundurmalar, nalbanthane, saka ve saraç odaları, tulumbacı koğuşları ve bakkal dükkânı mevcuttu.[13] Bu açıdan, inşa edildiği yıllarda, esasen (bugün pek çok kimsece sanılanın aksine) "yerelliğin ve millîliğin" değil, "globalizmin", "çok-kültürlülüğün" ve "modernleşmenin" bir timsali idi. Kışla, 1940'ta dönemin belediye başkanı Lütfi Kırdar'ın iradesiyle yıktırılarak ortadan kaldırılmıştır.

Topçu Kışlası ana binası ile giriş kapısının eski bir kartpostaldaki görüntüsü.

[8] Yüksel Çelik, "Mit ve Gerçek Arasında: Taksim Topçu Kışlası (Beyoğlu Kışla-i Humayunu)," *Osmanlı İstanbul'u*, ed. M. Feridun Emecen (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2015), 444.
[9] Çelik, agm., 452.
[10] Öztaş, *age.*, 103.
[11] Öztaş, *age.*, s. 104.
[12] Çelik Gülersoy, *Taksim: Bir Meydanın Hikâyesi* (İstanbul: İstanbul Kitaplığı, 1986), 78.
[13] Çelik, agm., 455.

Topçu Kışlası, yıkıldıktan sonra yerini, yine dönemin belediye başkanı Lütfi Kırdar'ın iradesiyle, bambaşka bir mekâna, -o yıllarda "Taksim Gezisi" olarak anılan- Gezi Parkı'na bırakacaktı. Kışlanın tâ ki 2013'te yeniden ihyası gündeme gelmişse de, konu, süratle politize bir tartışmanın içine çekilmiş ve bu ihya şimdilik akamete uğramıştır. Muhalif kanat, muhalefetini görünürde buradaki yeşil alanın tahribatına dayandırmakta ise de, aslında büyük ölçüde İsmet İnönü zamanında kente kazandırılan ve o dönemin bir simgesi olan bu parkın kaldırılışını "CHP ruhuna bir başkaldırı ve CHP menşeili bir değeri yok etme" olarak değerlendirdiği için bu konuda tavizsiz bir tutum takınmıştır ve itirazın bu açıdan aslında gayet de "siyasi" olduğunu ileri sürmek olasıdır. Buna karşın, kışlayı ihya fikrini ortaya atan iktidar kanadının da yeterli kamuoyu desteğini temin edememesinde, tarihî yapıların restorasyonu noktasında son yıllardaki "başarı" oranının hayli düşük oluşu ile kışlaya ilişkin olarak –artık ne alakası varsa- bünyesinde bir alışveriş merkezini de barındıracağı söylentilerinin, herhalde anlamlı bir katkısı olsa gerektir. Zira tarih ve mazi, ve bunlara dolayımlı kültür, hiçbir biçimde ticarileştirilebilecek bir meta değildir.

Topçu Kışlası tartışmalarının ve toplumsal olayların patlak verdiği günlerde, acaba sen nasıl bir tavır almışsındır diye bayağı düşünmüştüm. Malum, olayların iyice alevlendiği zaman, birbirimizden gerçekte geri dönüşsüz bir biçimde kopmuş durumdaydık ve bir yılı aşkın bir süredir birbirimizden en küçük bir haber bile almış değildik. (En azından ben.) Acaba, senin tavrın ne olurdu? Muhtemelen, çok fazla düşünmeden, doğa için, insan için, elini taşın altına koymayı yeğler ve polis barikatlarına karşı derhal ve koşulsuzca var gücünle haykırırdın. Oysa ben, halet-i ruhiyeme yaraşır bir biçimde, durumu anlamak için, karşıdan uzun uzun ve analiz etmeye çalışan gözlerle, olanları izlemiştim o günlerde.

Ayrı yönlere koşan çocuklar gibiydik. Böyleyken, her şeye rağmen, aynı "oyunun" içinde olduğumuzu biliyorduk ve sırf bunu bilmenin bile bizi cezbeden, gizliden gizliye birbirimize bağlayan bir tarafı vardı sanırım...

Taksim Gezi Parkı'nın ilk açıldığı zamanlarda, adına yaraşır bir biçimde, temaşa zevki ile gezinenler.

Taksim Gezi Parkı, işte 1940'lardan sonra, dönemin belediyecilik icraatlarının bir emsali olarak burada konumlandı. Proje, Fransız mimar Henry Prost'un tasarımıydı. Park tasarlanırken Paris'teki Tuileries, Lüksembourg Bahçesi gibi gezinti bahçeleri örnek alınmıştı.[14] Kesinlikle Avrupai ve elitist bir hüviyeti taşıması hedeflenmişti; ve "misafirleri" de genellikle bu atmosfere gayet uygun kişilerdi.

-Kimi zaman Taksim Gezi Parkı ile karıştırılan- *Taksim Bahçesi* ise, bugünkü (parkın kuzey-doğu köşesindeki) meşhur otelin bulunduğu yerdeydi. Mazisi Taksim Gezi Parkı'nın çok öncesine uzanan ve aslında 1800'lerin ortasından beri düşünülen buraya Avrupai bir bahçe kurma düşüncesinin –mezarlıkları tümden kaldırmanın o gün için imkânsız olduğu kanaatine bağlı olarak yetinilmiş- küçük bir örneğiydi. Özellikle eşsiz boğaz manzarası ve kır kahvesiyle meşhurdu.[15] "Mevsimi ilk ve sonbaharda idi. Fakat Tepebaşı Bahçesi gibi kışın da bütünüyle boş değildi; karda, kışta (hatta bazen donda) gelenler olurdu. Erkekler paltolara, madamlar, matmazeller mantolara sımsıkı sarılı, hava almak ve manzara görmek niyeti ile buraya boyuna akın ederler; mahiyetindeki alçak duvarın önünden, burnu dibindeki bostanların köhne kulübelerine, ahırlarına göz kaydırmayak, Boğaz'a, Üsküdar'a, Çamlıca'lara, gerilerdeki dağların tepelerine bakarak iç ferahlatırlardı."[16] Bahçeyi dört koldan çeviren bir de araba yolu vardı.[17] 1968'de inşaatına başlanan otel, ki 1975'te tamamlanacaktı, bu bahçeyi de ortadan kaldırdı.

Meşhur *Taksim Belediye Gazinosu*, işte bu bahçenin içinde, iki katlı, yüksek tavanlı, balkonlu ve teraslı bir gazino binasıydı. 1939'da, bir cumhuriyet balosu ile açılmıştı. İşletmecisi Romen Jorgulescu idi.[18] Yazlık salonu ve bir de gece kulübü vardı. Dönemin diğer gazinolarında her vakit örneğine rastlanmadığı bir yönelimle, "içkili resmî toplantıları" ve "sansasyonel dans yarışmaları" ile de ünlüydü. 1967'de kapandı.[19]

[14] Öztaş, *age.*, 76.
[15] Öztaş, *age.*, 79-80.
[16] Reşad Ekrem Koçu, "Belediye Bahçeleri," *İstanbul Ansiklopedisi*, c. V (İstanbul: Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansilopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi Yayınları, 1958-71), 2456-2457.
[17] Birsel, *age.*, 59.
[18] Öztaş, *age.*, 84.
[19] Ayrıntılı bilgi için bk. Sena Yapar, *Modernleşme Projesinin Mekânı: Taksim Belediye Gazinosu (1939-1967)* (İstanbul: Libra Kitap, 2018), 234 s.

Taksim Belediye Gazinosu, henüz şehrin eğlence hayatından silinmediği senelerde, mütevazı göründüğü kadar, aslında dönemine göre şık ve "kitch" mimarisi ile.

O yıllarda yaşamış olsaydık, sever miydik bu mekânı?
-Her ruha açık ikliminle- sen, muhtemelen.
Bense, pek sanmıyorum.
Daha suskulu, daha tasavvur ve tahayyüle açık, daha münzevi yerlerin insanıyım ben.

Taksim'de o ilk buluştuğumuz gün, parktan ayrılırken, "güzel bir ilk sohbet oldu, geldiğin için teşekkürler" demiştim. "Ben de keyif aldım; biliyor musun, rüzgârının çok hoş bir sesi var" diye karşılık verdin. (Ah! Senin bu kuytulardaki derinliklerin...) Oysa ben çokça sessiz olduğum sanısındaydım...

İstanbul'un ilk stadyumlarından *Taksim Stadyumu* da, bu bölgedeydi. Aslen, doğrudan kışlanın içine yapılmıştı. Önceleri Beyaz Ruslar burada at yarışları düzenlediler ve at yarışlarının yapıldığı bir mekân, bir tür hipodrom olarak hafızalarda yer edindi.[20] Daha sonra, futbolun popüleritesinin artmasıyla, 1921'de futbol sahasına dönüştürüldü. Millî Mücadele günlerinde, Türk takımlarının işgal kuvvetleriyle yaptığı maçlar burada oynandı. Öte yandan Türk millî futbol takımı da ilk karşılaşmasını 26 Ekim 1923 günü Romanya'ya karşı bu statta yaptı. (Maç, 2-2 berabere sonuçlanmıştı.) Keza, ilk radyodan naklen maç yayını da, bu stattan, 1933'te Çelebizade Said Bey tarafından gerçekleştirildi. Stadın yaklaşık sekiz bin kişilik bir seyirci ağırlama kapasitesi vardı – ki bu, o tarihler için hiç de azımsanacak bir değere karşılık gelmiyordu. Burada, sonraki yıllarda atletizm, bisiklet ve binicilik müsabakaları da yapıldı. Türk futbol tarihinde ilk gece müsabakası da, stadın tarihe mal olmasından az bir zaman önce, 9 Eylül 1939'da, kışlanın saçaklarına projektörlerin yerleştirilmesiyle burada

[20] Öztaş, *age.*, 108.

oynanmış ve Fenerbahçe - Beyoğlu Spor mücadelesi, Fenerbahçe'nin 4-2 galibiyeti ile sonuçlanmıştı. 1940 tarihi ile birlikte başlatılan Lütfi Kırdar imzalı kentsel dönüşümden ne yazık ki burası da nasibini aldı ve stat, bağrında sakladığı nice heyecanları da beraberinde götürerek, şehrin hayatından silinip gitti.

Kışla içerisinde konuşlu *Taksim Stadı*'nın eski bir görüntüsü.

Taksim Anıtı'nın önünde seni elimde olmadan dakikalarca beklettiğim o yağmurlu günü hatırlıyor musun şimdi?

İlk buluşmamızdan sadece bir hafta sonrası. Üzerindeki taba rengi montun ve kot pantolonun epeyce ıslanmış, kısa kesik, yandan taralı saçlarınsa alnına yapışmıştı. Uçlarından, yüzüne doğru sular süzülüyordu. Buna rağmen beni yüzünde "bir rüyanın içinde gülüyormuş" gibi bir esriklikle karşılayınca, belleğimin bir köşesinde birden Tanpınar'ın "Yaz Yağmuru" hikâyesindeki kadın canlanıverdi. Mevsim güz olduğu halde, o an, havanın tatlı serinliğine aldırmaksızın, tuhaf bir haz duygusunun izlerini sürmekte olduğun için belki.

O gün gittiğimiz -şimdi hangisiydi hatırlayamadığım- Parmakkapı sokaklarından birindeki o kafede, ki kafenin neden böyle yersiz yurtsuz bir kuşun adından esinlendiğini uzun uzun sorgulamıştık ilk başta, sonra, söz daha dolambaçlı yollara sapınca, bir his duraksamasında bahsettim sana bu hikâyeden. Delicesine yağan bir yağmurda, bir evin bahçesine sığınan kadının, ev sahibi adama hangi göçmüş hazları ansıttığından. İlgiyle dinledin anlattıklarımı. Hikâyeyi okumadığını, ama okuyacağını söyledin. Ve bana, Amélie Nothomb'un Türkçe'ye *Yağmuru Seven Çocuk* adıyla çevrilen romanını tavsiye ettin. Sonra da, kısa ve çoğu da yarım bırakılmış cümlelerle, biraz kitabın içeriğinden söz ettin. Bir yağmur damlası, çok geç ansınmış bir hatıranın gölgesi gibi, hâlâ boynundan aşağı, yakanın içine doğru süzülmeye uğraşırken.

Ne kadar kafa yordumsa da, bu romanda mı, yoksa Tanpınar'ın "Yaz Yağmuru" hikâyesinde mi yaşıyor olabileceğine, o gün karar veremedim.

Buna hâlâ da karar vermiş olduğumu söyleyemem sevgili Beren...

Taksim Cumhuriyet Anıtı, ekseriyetle düşünülenin aksine, aslında İstanbul'un ilk anıtı (hatta ilk anıtlarından biri) değilse de, kabul etmeli ki, "toplumsal kimliği" çok önemli bir imgedir. (İstanbul'a bu anıtın öncesinde, 1833'te Ruslar tarafından Beykoz Hünkâr İskelesi'ne, 1878'de yine Ruslar tarafından Yeşilköy'e anıtlar dikilmiş; 1911'de Çağlayan'da Hürriyet Anıtı, 1912'de Fatih Hava Şehitleri Anıtı, 1925'te Sarayburnu Atatürk Heykeli, şehrin mimari hayatına eklenmişti.[21]) Bununla beraber, Taksim Anıtı, diğerlerinden ayrı olarak, çok daha kitlesel nitelikli ve kuşatıcı bir hüviyette idi. Her şeyden önce "Cumhuriyet'in bir timsali" olarak buraya ikame edilmişti. İnşası, ünlü İtalyan mimar Pietro Canonica (1 Mart 1869 – 8 Haziran 1959) tarafından gerçekleştirildi. İlk tasarımında, sadece Atatük'ün heykelini içeriyordu. Fakat Canonica, buna "İstiklal Savaşı ruhu" ile "Cumhuriyetin temsilini" eklemeyi de elzem görmüş ve onun bu önerisi kabul edilmişti. Anıt, on bir metre yüksekliğindedir ve İtalyan mermerinden yapılmıştır. Kırmızı mermerler Trentino, yeşil mermerler ise Suza bölgesinden getirtilir. Anıtın Harbiye yönü "30 Ağustos", Galatarasaray yönü "Cumhuriyet Türkiyesi" enstantanesi içerir. Enstantanelerde Atatürk, İsmet ve Fevzi Paşaların heykelleri yer alırken; yine anıtta konuşlu iki askerin biri savaş, diğeri barış bayrağını taşımaktadır. Ayrıca, biri peçeli, diğeri açık, iki kadın yüzü görülür. Canonica'nın kendi ifadesiyle, peçe altındaki kadın "eski devrin cesaretini", yüzü açık, gülümseyen kadın ise "hürriyeti" temsil etmektedir.[22] Atatürk'ün isteğiyle tabloya iki Sovyet generali de eklenmiştir. Bu generallerden biri, Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamalarına da katılacak olan Voroşilov'dur. Anıt, 8 Ağustos 1928'de bir törenle açılmış; halk, töreni, geniş bir katılım ve yer yer gözyaşları içinde izlemişti.[23] Anıt, uluslararası ilgiye ve saygıya da mazhar olmuş; 7 Mayıs 1934 günü, Çanakkale'de savaşan ve yenik düşen İngiliz askerlerinden bir grup, heykelin önünde Mustafa Kemal'e saygı duruşunda bulunmuş ve çelenk bırakmışlardı.[24]

Gelelim, Taksim'in simge mekânlarından bir diğeri olan *Fransız Konsolosluğu*'nun hikâyesine... Konsolosluğun yerinde önceden "Fransız Pasteur Hastanesi" bulunuyordu. Marsilya Ticaret Odası tarafından, denizcilerin hastalanmaları ihtimaline karşı inşası anlamlı görülmüştü. Küçük, ahşap, tek odalı bir hastane binasıydı. 1719'da "Pera Fransız Hastanesi", 1724'te ise "St. Louis Hastanesi" ve "Fransız Veba Hastanesi" gibi adlarla anılmaktaydı. 1846'da St. Vincet de Paul Rahibelerinin idaresine tabi oldu. Sultan II. Abdülhamid döneminde ise, onun bağışladığı Elmadağ istikametindeki arsaya, yeni ve daha büyük bir bir hastane yapılacaktı. Bu hastane, 12 Aralık 1896'da hizmete girdi ve hastaneye o tarihlerde "Henry Giffard Hastanesi" adı verildi.[25] Bununla beraber, sonradan "Fransız Hastanesi" olarak tanınmış, şehrin belleğinde bu biçimde yer edinmişti. Bu yeni ve modern hastane binası, "üç parçanın

[21] Öztaş, *age.*, 63-64.
[22] Jak Deleon, *Bir Beyoğlu Gezisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002), 10.
[23] Öztaş, *age.*, 64.
[24] Deleon, *age.*, 14.
[25] Öztaş, *age.*, 20.

koridorlarla birleştirilmesi" felsefesi üzerine inşa edilmişti. Çok dikkate değer bir havalandırma sistemi vardı. Kirli hava, tavandaki ağızlıklar tarafından emiliyor; temiz hava ise içeriye zeminden –küçük hava delikleri aracılığıyla- veriliyordu.[26] 1914'te bir kimlik değişikliğine uğrayarak "Amerikan Kızılhaç Hastanesi" oldu. 1916'da ise dönemin hükümeti tarafından el konuldu ve Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'ne bağlandı. Buna karşın, 1925'te yeniden Fransızlara devredildi ve "Fransız Pasteur Hastanesi" adını aldı. 1991'de faaliyetilerine son veren hastane binası, hikâyesini TEKFEN Grubu'na satılarak sonlandıracaktı.

Konsolosluk faaliyetlerini önceleri Tünel yolundaki Fransız Sarayı'nda sürdüren, 1831'de çıkan yangında buranın kül olmasıyla Tarabya'daki yazlık konutlarına taşınan, ancak buranın şehre uzaklığı nedeniyle zorluklar yaşanması üzerine Taksim'deki bugün halen kullanılan konsolosluk binasının yapımını gündemine alan Fransızlar, bu bağlamda Mimar Vallaury'nin hazırladığı projenin üzerinde durdular ve projeyi kısa süre içinde de hayata geçirdiler. Elçilik binası, 1898'de tamamlandı[27] ve uzun yıllar hizmet vermeye devam etti. Fransız Konsolosluğu, bugün, İstanbul'un belki de aynı zamanda bir "kültür merkezi" kimliğini en fazla taşıyan ve yansıtan konsolosluğu konumundadır.

Öte yandan, bir zamanlar konsolosluğun yanında bir at cambazhanesi kuruluydu. Buraya sık sık sirkler gelir, İstanbullular için ayrı bir heyecana kapı aralarlardı.[28]

Taksim deyince, herhalde Meşelik Sokak'ta yer alan ve meydandan da olanca vakarıyla gözlenen Aya Triyada Kilisesi ile, iki köklü okulunu da anmadan geçmek olmaz.

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısının eseri olan *Aya Triyada Kilisesi*'nin ibadete açılışı, tam tarihiyle 14 Eylül 1880'dir. Mimarı, Vasilaki İoannidi Efendi'ydi. Kilisenin yerinde daha önceleri Aya Yorgi Kilisesi yer alıyordu ve kilisenin bugün bahçe olan kısmı ise mezarlıktı (ki kiliseye bitişik Meşelik Sokak'ın adı, zaten eski sigorta haritalarında "Rum Mezarlık Sokak" olarak geçmektedir.[29]) Aya Triyada Kilisesi'nin üst katında hassaten kadınların ayini izlemeleri için yapılmış bir bölüm vardır ki, bu, bizim camilerimizdeki bir olgunun/geleneğin izlerini taşımasıyla ilginçtir. Öte yandan Jak Deleon'dan aktarımla, bugünkü kiliseyi teşkil ettiren "[k]âgir binanın taşlarıyla tuğlaları, yekdiğerine Horasan taşıyla bağlanmıştır. Kubbenin iki yanında yükselen sivri pencereleri [dikkat çekerken], kulelerdeki Rus yapımı çanlar, altın alaşımlı pirinçtir."[30] Kilise kendi varlığının ötesinde, külliyesinin içinde konuk ettiği "kiracılarıyla" da kent belleğinde kayda değer çizgiler bırakmıştı ki, bunlardan belki de en unutulmazı, bir zamanlar arazinin Taksim'e bakan kısmında yer alan *Eftalipos Kahve ve Gazinosu*'ydu.[31] Udi-bestekâr Yorgo Bacanos'un aktarımıyla, kendisi de

[26] Öztaş, *age.*, 20.
[27] Haldun Hürel, *İstanbul'u Geziyorum Gözlerim Açık* (İstanbul: Dharma Yayınları, 2005), 650.
[28] Ergun Hiçyılmaz, "Pera'da Hayat, Biraz Tatlı Hayat," *Son İstanbullu* (İstanbul: Destek Yayınevi, 2012), 43.
[29] Onur İnal, *Pera'dan Beyoğlu'na* (İstanbul: Galata Yayınları, 2006), 159.
[30] Deleon, *age.*, 16.
[31] ..... "Trias (Ayia) Kilisesi," *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. VII (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1993-95), 300.

1912-1915 yılları arasında burada çalışmıştı ve denilebilir ki gazino, devrinin en iyi sazlarını bünyesinde barındıran, son derece nitelikli, hatta elitist bir mekânıydı.[32]

Meşelik Sokak'ın iki azınlık okulundan biri olan *Zapyon Lisesi*, ilkin Tepebaşı'nda, bugünkü Meşrutiyet Caddesi üzerinde açılmıştı. Kızların kendilerine ait bir okulları olması gerektiğine inanan Konstantinos Zappas, okulun yapım masraflarını kendi üzerine alarak, 12 Aralık 1882'de bugünkü binanın temelinin atılmasını sağladı. Temmuz 1885'te tamamlanan binanın ilginç bir özelliği, iç avlusunun üzerinin boydan boya resimlerle kaplı oluşuydu. Yukarı çıkan merdivenlerin iki yanına iki antik kız heykeli konmuştu.[33] Kurum ilk açıldığında klasik/örgün eğitiminin yanı sıra, "ilk ve ortaokul öğretmeni yetiştirmeye yönelik" özel sınıfları da içeriyordu.[34] Birinci Dünya Savaşı sırasında, üç yıl boyunca hastane olarak kullanıldı. Bununla beraber, hoşgörüsüz disiplini ve sınıfsal ayrıcalığı, okulun tartışılan yanları oldu.[35] Gittikçe azalan Rum nüfusun savruluş hikâyesine uyumlu olarak, zaman içinde iyice küçülmüş ve göçmen Arap Ortodokslara da kapısını açarak varoluşunu sürdürme yolunu seçmiştir.[36]

Zapyon Kız Lisesi öğrencileri, eski yıllarda, bir törende, Taksim Anıtı'na doğru yürürlerken...

Zapyon Lisesi'nin tam karşısında yer alan *Esayan Lisesi* ise, bir Ermeni eğitim kurumu olarak, Kayserili iş adamları Hovhannes Esayan (1841 – 26 Temmuz 1900) ve Mıgırdiç Esayan (1842 – 7 Ağustos 1921) kardeşlerin maddi katkılarıyla inşa edildi ve 1895'in Eylül ayında hizmete girdi. İlk idarecisi, Hagop Nigoğosyan'dır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında okulun bir kısmı hastabakıcılık kursları için kullanıldı.[37]

[32] Sermed Sami Uysal, *Baki Kalan Bu Kubbede* (İstanbul: L&M Yayınları, 2005), 77.
[33] Sula Bozis, *İstanbullu Rumlar* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011), 57.
[34] Süleyman Büyükkarcı, *Türkiye'de Rum Okulları* (Konya: Yelken Yayınları, 2003), 160.
[35] Bozis, *age.*, 60.
[36] Fortunato Maresia, *Pera, Beyoğlu ve Anılar* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2014), 151.
[37] http://esayan.k12.tr/tarihce.htm

Cumhuriyet sonrası ilk kurucusu ise, Karnik (Bezazyan) Efendi idi.[38] Kurumun mülkiyeti Üç Horan Ermeni Kilisi Vakfı'na aittir. Lisenin bahçesinde *Surp Harutyun* adlı bir de kilise mevcuttur. Bu kilise, 1738'de ahşap olarak inşa edilmişti. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında hastane ve okul binaları yapılırken kâgir olarak yeniden yapıldı ve patrik Mateos İzmirliyan tarafından 1895'te ibadete açıldı.[39]

O gün, yağmur şimdi hafiflemişti, üzerimizde sıcak bir nem tortusu kalmıştı yalnız, adı yersiz yurtsuz bir kuş adı olan kafeden Taksim'e dönerken yolu uzatmak için (sözümüz bir türlü bitmiyordu, ilk defa konuşmaktan hedonistik bir lezzet alınabildiğini bu kadar sarih bir biçimde duyumsuyordum) sokaklarda zikzaklar çizerken, Meşelik Sokak'tan da geçmiştik. Esayan Lisesi'nin giriş kapısı önünde iki Ermeni kızının ardımızdan haykırarak söylediği sözleri anımsıyorsun, değil mi? Belki bir şeylerin en beklenmedik bir biçimde ve en olmadık yerlerde –üstelik çok öncedensezilmesinin veciz bir ânıydı bu...

Son kertede, mezarlıkların hatırası üzerine filizlenen bir birliktelikti bizimki. O yüzden de, bir yönüyle fâniliğe, diğer bir cihetiyle de sonsuzluğa açılıyordu. İşte geldiğimiz nokta da, az biraz, bu paradoksun izleriyle biçimleniyor değil mi şimdi?

[38] Süleyman Büyükkarcı, "Eseyan Ermeni Kız Lisesi," *İstanbul Ermeni Okulları* (Konya: Yelken Yayınları, 2003), 37.

[39] Pars Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri* (İstanbul: Pars Yayıncılık, 1991), 135.

Bağrında Aristokrat Hatıralarıyla Bir Otel, Ürkütücü Düşlerin İkametgâhı "Kuşlu Saray" ve Askerî Yapıların İçlerinde Biriken

Gümüşsuyu

Art arda gerçekleşen iki Taksim buluşmamızdan sonra, üçüncü buluşmamız, bir Gümüşsuyu gezisine açıldı. Gayet iyi hatırlıyorum. Kasım başlarında bir cumartesi günüydü. Atatürk Kitaplığı'nın önüne randevulaşmıştık. Etrafta, İstanbul'un -insana hep eski kayıtsız liseli günlerini hatırlatan- pastırma yazlarından biri hüküm sürüyordu. Otobüs duraklarına inen o yokuşun başında birden görünüverdin. Baştan ayağa eflatun bir zamandın.

Ne yalan söyleyeyim, yalnız şaşırmakla kalmamış, karşımda "Toulouselu bir kız" değil de, doğrudan İstanbul'u görmüş gibi, içine çok şeyi alan, karmaşık, ama aynı zamanda hudutsuzluğa gebe bir heyecana kapılmıştım. Bir benzerini daha önce pek de yaşamadığım bir "enginlik" hissi ile doluydum.

Nasılsın görüşmeleyi? diye sormam gerekirken –öyle ya, aradan koca bir ay ve doğum günüm geçmişti, sensiz geçmişti, -nedensizce- buruktu belki de, öyle ya ne derece yakındık?, senin bundan, yani doğum günümden elbette haberin yoktu-, nereden buldun bu mor pantolonla mor hırkayı diye sordum. Bundan hiçbir bir niyet çıkarmaksızın, olanca tabiliğinle, "Saint-Etienne'de, Matabiau yolu üzerindeki bir dükkândan" diye yanıtladın.

Verdiğin yanıt, gözümde hiçbir görüntünün canlanmasını temin edemiyordu.

Tam bulur gibi olurken kaybetmek... Bu muydu?..

Belki bunları düşünmek için henüz çok erkendi.
Şimdilik, ânın belirsizliğinin hazzını yaşamaya çalışmalıydık belki de…

Gümüşsuyu semtinin adı, ilk başta zannedilenin aksine, "gümüş rengi su" değil, "su haznesi" anlamına gelen "gömüş" kelimesi kaynaklıdır[40] ve "su haznesinde biriken su" anlamına gelir. -(Semtin, Taksim'le kuvvetli bir anlamsal bağı da bu açıdan ilgi çekicidir.) Yukarısındaki makseme benzer biçimde, burada da su hazneleri vardır ki, Gümüşsuyu Hastanesi'nin duvarında bir "gömüş" halen mevcuttur.

Gümüşsuyu'nun dünden bugüne en meşhur yapısı, hiç kuşkusuz, yalnız Beyoğlu/Pera'nın değil, belki de tüm Türkiye'nin en muteber turizm işletmelerinden, *Park Otel*'di. Otel, Hariciye Nazırı Ahmed Tevfik Paşa'nın yanan görkemli konağının yerine yapılmıştı. Yine bizzat Ahmed Tevfik Paşa tarafından 1930'da ilkin "Miramare" adıyla açıldı. Bir yıl sonra "Park Otel" oldu. Bu sırada Aram Hıdır Bey de otelin işletmesine ortak olmuştu. Otel, bilhassa göbekli bahçesi ve şampanya rengi duvarlarıyla, kısa sürede tanındı ve ilgi gördü. Bu arada kartpostallarla ünü tüm Avrupa'ya yayıldı.[41] Nitekim ihtişamlı varlığını uzun yıllar muhafaza etti. Mustafa Kemal Atatürk, burada yemekli toplantılar düzenlemişti. Adnan Menderes'in de 205 numarada bir odası vardı. Yahya Kemal 1942-1958 yılları arasında on altı yıl boyunca bu otelin 165 numaralı odasında kaldı. Celal Bayar, Münir Nurettin Selçuk'un odaları, otelin ünlü kişilere mihmandarlık eden diğer mekânlarıydı. Boğaz'ın kayda değer bir bölümünü kucaklayan manzarası ile de, bölgedeki diğer oteller arasında temayüz ediyordu. Öte yandan, bahçesine arabalarla girilebilir durumdaydı ki otomobil sahibi kişiler için bu ayrıca bir cazibe unsuruydu.[42]

Bununla beraber otel, 1979'da kapanarak, şehrin hayatından silindi.

Sonradan, otel, yeniden inşa edilmişse de, eski tarihsel hüviyetinin bir sürerliliğinden söz etmek bir parça güçtür.

[40] İnal, *age.*, 190.
[41] Feriha Büyükünal, *Bir Zaman Tüneli: Beyoğlu* (İstanbul: Doğan Kitap, 2006), 109.
[42] Büyükünal, *age.*, 110.

Park Otel, eski şöhretli günlerinde.

Park Otel'e komşu *Almanya Başkonsolosluğu* binası ise, oldukça ilginç bir imar düzenlemesinin neticesi olarak, buradaki (Müslüman) mezarlığı sahasından bir bölümün Almanya'ya satılması üzerine yapıldı.[43] Mimarı, Köln şehrinden Goebbels'ti. 1874-1877 yılları arasında inşa edilen binayı on iki adet bronz kartal heykeli süslemekteydi. Bu heykeller dolayısıyla, bina yapıldığı seneleri izleyen süreçte İstanbul halkı tarafından hayli ürkütücü bulunuyor ve de konsolosluk binası olarak değil, "Kuşlu Saray" olarak anılıyordu.[44] Ana korniş ve pencere silmelerinin taşları Arles'dan getirilmişti. Tuğlaların bir bölümü ise Livorno'da üretilmişti. Turgut Saner'e göre, "İstanbul'un mimarisiyle kontrast içinde fazla kütlesel bir etkiye sahip oluşu, bir ön bahçesi olmaksızın adeta doğrudan caddeye açılması, bazı önemli iç mekânların karanlıkta kalacak şekilde dışarıyla zayıf ilişkilendirilmesi, zamanında eleştirilmişti."[45] Binanın, gerçekten de, -çok daha sofistike ve entelektüel, adeta bir kültür merkezi intibaını haiz Fransız Konsolosluğu'nun aksine olarak- soğuk, hâkim ve mağrur bir edası vardır. İstanbul'daki konsolosluk binaları arasında doğrudan "saray" edası taşıyan çok az sayıdaki örnekten biridir.

Bu iki –çok kayda değer- tarihsel yapısına karşın, Gümüşsuyu yine de esasen bir "askerî yapılar" külliyesidir.

Bugün İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi olarak hizmet veren *Taşkışla* binasının yapımına 1847'de tıp okulu olarak başlanmış, 1849'da alınan bir kararla kışlaya dönüştürülmüştü.[46] Yapı, 1894 depreminde ciddi bir hasar gördü ve

[43] Öztaş, *age.*, 19.

[44] Çelik Gülersoy, *Beyoğlu'nda Gezerken* (İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı Yayınevi, 1990)'dan aktaran Büyükünal, *age.*, 70.

[45] Turgut Saner, "Alman Elçiliği Binası," *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. I (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1993-95), 210.

[46] Öztaş, *age.*, 12.

mimar R. d'Aronco tarafından kapsamlı bir onarıma tabi tutuldu.[47] Öte yandan, 31 Mart Olayı'nda (tam tarihi ile 13 Nisan 1909), isyancı askerlerin barındığı bir yerdi ki esaslı çarpışmalara da sahne olmuştu.[48] Balkan Savaşı yıllarında ise -ilk amacına uygun olarak- hastane olarak kullanılması gündeme geldi. İç avlusu, bir havuz ve etrafında ıhlamur ağaçlarıyla bezeli bir mekândı; ve bu niteliğiyle esasen gayet de "estetik" bir görünüme sahipti. Bina, 1944'te alınan bir kararla İstanbul Teknik Üniversitesi'nin kullanımına tahsis edilmiş, bu işlevini günümüze değin de sürdürmüştür.

İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından kullanılan bir diğer bina, bugün İTÜ Makine Fakültesi olarak bilinen *Gümüşsuyu Muzıka-yı Humayun Kışlası*'nın ise yapımına Abdülmecid devrinde başlandı (1857), Abdülaziz devrinde tamamlandı (1861). Mimarının Serkis Balyan olduğuna dair görüşler vardır.[49] Cumhuriyet'ten sonra "Mühendis Okulu" olunca, mimarisinde kimi değişikliklere gidilmişti.

Yakın bir zamanda tüm binaları Şişli Hamidiye Etfal Hastanesi'ne devredilen eski *Gümüşsuyu Askeri Hastanesi*, tasarımı mimar William James Smith tarafından yapılarak, 4 Ekim 1849'da hizmete girdi. Bununla beraber, buradaki mezarlığın kısmen kaldırılarak üzerine inşa edilmesi, döneminde epeyce tartışmalara yol açmıştı.[50] Yapıda, yüksek tavanlar ve geniş pencereler ile, oldukça havadar bir iç mekân temin edildiğini söylemek mümkündü. Opreatör Hazım (Bellisan) Paşa burada ilk modern cerrahi servisini kurmuş, hastane de bu tarihten sonra özellikle "cerrahi" alanında kendisine hatırı sayılır bir isim edinmişti. Balkan Savaşı yıllarında ise, Hindistan'dan gelen sağlık heyetinin çalıştığı yerdi. Bu yıllarda –Balkanlar menşeili demografik harekete bağlı olarak- "göçmen hastanesi" hüviyeti de edindi.[51] II. Dünya Savaşı senelerinde ise, "özellikle 1943'ten itibaren Trakya ve İstanbul civarında yapılan yığınakların acil cerrahi vakalarına müdahale edebilen ve devamlı cerrahi servisi bulunan tek hastane" idi. [52]

[47] Afife Batur, "Taşkışla," *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. VII (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1993-95), 222.

[48] Batur, agm., 222.

[49] Ayşe Yetkin Kubilay, "Gümüşsuyu Kışlası," *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. III (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1993-95), 450.

[50] Nuran Yıldırım, "Gümüşsuyu Askeri Hastanesi," *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. III (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1993-95), 449.

[51] Merve Pabuççu, "Osmanlı Devletinde Askeri Hastaneler (1876-1908)," *Cappadocia Journal of History and Social Sciences* (2014): 91.

[52] Yıldırım, agm., 450.

DİZİN

A

Abdullah Efendi Lokantası 42-43
Abdullah Efendi'nin Gazinosu 218
Abdullah Sokak 39
Abdüsselam Bey Tekkesi 244
Abdüsselam Camii 244
Adam Mickiewicz 141
Afrika Hanı 41
Ağa Camii 41-43, 77, 83, 88-89, 95, 245, 253-255, 260
Ağa Hamamı 57
Ahmed Dede 223-224
Ahmet Misbah Demircan 223
Akarca Mescidi 69
Akideci Dede Bey 224
Akkiraz Sokağı 140
Alçakdam Yokuşu 70
Ali Muhiddin Hacı Bekir Şekercisi 39
Alkazar Sineması 46
Alman Kilisesi 139
Almanya Başkonsolosluğu 29
Amerika Gazino ve Tiyatrosu 91
Anadolu Pasajı 48
Andrea Singros 171
Arap Camii 152, 157, 159, 165-167, 171
Arap Çarşısı 170
Arap Kemal'in Meyhanesi 189
Arap Reyhan 224
Arkadi Gazinosu 159
Arnavut Cafer 225
Asmalı Mescit Sofyalı Sokak 222
Asma Mescidi 216
Âşıklar Mezarlığı 218
Aşkenaz Sinagogu 198
Atlas Sineması 45
Avram Mendil 251
Aya Kallinikos Köprüsü 252
Aya Panaya İsodion Kilisesi 100-101
Aya Panayia Kafatiani (Aziz Meryem) Kilisesi 182
Aya Pandeleymon Kilisesi 184
Aya Paraskevi Ayazması 188, 248
Aya Paraskevi Kilisesi 246, 250
Ayaspaşa Hamamı 31
Ayaspaşa Mezarlığı 15-16, 31, 259
Aya Triyada Kilisesi 24, 127
Aya Yanni Prodromos Kilisesi 182
Ayni Ali Baba Tekkesi 218, 223
Azapkapısı Hamamı 206
Aziz Nikola Kilisesi 182
Aznavur Pasajı 99

B

Bahriye Matbaası 221
Balıkpazarı 52-53, 151-152, 242
Balyoz Sokak 47
Bankalar Caddesi 171-172, 260
Basil Zaharof 156
Bayan Şnorik 194
Bayezid-i Cedid Camii 186
Baylan 48
Bedreddin Mescidi 130, 258
Benli Rum 91
Berber Mustafa Efendi'nin Kahvehanesi 221
Bereketzade Çeşmesi 161
Bereketzade Medresesi Camii 172
Bereketzade Mescidi 160-161
Beyoğlu Anadolu Lisesi 105
Beyoğlu Belediye Binası 130
Beyoğlu İş Merkezi 105
Beyoğlu Postanesi 99
Beyoğlu Spor Kulübü 40
Beziganbaşı Bağı 241
Bezirgân Mescidi 74
Bıçakçı Petri 198-199
Birinci Divanhane Camii 213
Bomonti Bira Bahçesi 141
Borsa Han, Komisyon Han ya da *Konsolide Han* 170
Bosfor Birahanesi 171
Bostanbaşı Hamamı 94
Bostan İçi Mescidi 89
Boşnak Bağı 222
Botter Han 114
Buğuluca Hamamı 57
Bulgar Katolik Kilisesi 187
Burunsuz Eleni 194

C

Cadı Süleyman 225
Caferâbâd Tekkesi 241
Ceneviz Evi 165
Cercle d'Orient 48
Cevdet Kozanoğlu 223
Cezayirli Hasan Paşa Kışlası 213

Cezayirli Hasan Paşa'nın Konağı 233
Ciğerim Dede Tekkesi 218
Cihangir Camii 68-69, 257
Cumhuriyet Gazinosu 124

Ç

Çakır Eleni'nin evi 192
Çalgılı Kahve 221
Çatma Mescit 216
Çıklasın Bayırı 250
Çıksalın Sinagogu 250
Çıplak Despina 157
Çıplak Mustafa 224
Çiçek Pasajı 51-53
Çilergül 115
Çingene Despina'nın evi 192
Çivililimanı Mescidi 90
Çizmeciler Tekkesi 76
Çöpçü Mescidi 89
Çukurcuma Camii 94, 258
Çukurcuma Çeşmesi 94
Çukurcuma Sürahi Hamamı 94
Çürüklük Mezarlığı 217-218

D

Degüstasyon 52-53
Değirmenarkası Sokak 221
Deli Rasim 224
Demirci Andon 199
Deniz Hastanesi 233-234
Dimitriyef 156-157
Divanhane 210, 212-213
Dizderiye Yusuf Paşa Camii 90
Dodi'nin Gazinosu 194
Doğramacı Tekkesi 235
Doktor Hasan Ferit Cansever 223
Dolmacı Mihran'ın Kahvehanesi 243
Domuzhane Sokak 171
Doymazdere ya da Yalıkavak Mezarlığı 234
Dört Mevsim Lokantası 148
Ducth Şapel 112

E

Ebulfazl Camii 89
Ebu Said Efendi'nin Bahçesi 77
Ebussuud Bahçesi 241
Edirneli Sülo 115
Eftalipos Gazinosu 188
Eftalipos Kahve ve Gazinosu 24
Elhamra Pasajı 109
Elhamra Sineması 110
Emek Sineması 43-44
Emin Bey Camii 216
Esayan Lisesi 25-26
Eski Çiçekçi Sokak 103-104
Eski Yusuf Bahçesi 241
Eşref Vural Kıraathanesi 221
Eyyühüm Mescidi 217

F

Fermeneciler Çarşısı 170
Fındıklı Camii 75, 77
Fındıklı Orta Okulu 77
Firuzağa Camii 95-96
Firuzağa Hamamı 96
Foti Bakıroğlu'nun Kır Kahvesi 248
Foto Süreyya 147
Fransız Konsolosluğu 23-24, 29
Fransız Sarayı 24, 105, 107
Frej Apartmanı 130

G

Galata Ambarı 159
Galata Köprüsü 175-177, 204
Galata Kulesi 34, 93-94, 151, 154-156, 159-160, 181
Galata Mevlevihanesi 116, 148-149, 218, 234, 241
Galata Rum Hastanesi 189
Galatasaray Hamamı 57
Galatasaray Lisesi 54-55, 57-58, 99, 187
Galatasaray Spor Kulübü 58
Garden Bar 125
Gelileo Galilei İtalyan Lisesi 58
Getronagan Ermeni Lisesi 187
Glavani ailesi 129
Gül Baba Parkı 95
Güllü Agop 251
Gülşenî Tatar Efendi Tekkesi 90
Gümrükçü Mecidi 236
Gümüşsuyu Askeri Hastanesi 24, 30-31, 260
Gümüşsuyu Muzıka-yı Humayun Kışlası 30
Güzelce Kasım Paşa Camii 215, 236

H

Hacı Ahmed Camii 216
Hacı Mehmed Emin Ağa Çeşmesi 74
Hacı Mimi Camii 109
Hacı Şaban Camii 247
Haddehaneli Kel Eşref 224
Hafız Ahmed Paşa Çeşmesi 67

Halep Pasajı 48
Haliç Tersanesi 205
Halk Sineması ve Operet 36
Hamidiye Suyu Çeşmesi 82
Handan Ağa Camii 245, 253-255
Hasırizade Tekkesi 241
Hasköy Amatör Topluluğu 251
Hasköy Efes Çikolata Fabrikası 252
Hasköy İplik Fabrikası 252
Hasköy Karay Kenesası 246
Hasköy Kazan Fabrikası 252
Hasköy Mason Locası 250
Hasköy Namazgâhı 251
Hasköy Şapka Taslağı Fabrikası 252
Hasnun Galip Sokağı 39
Hatuniye Camii 77
Hava Sokak 47
Havuzbaşı mesiresi 232
Havyar Han 170
Hayratiye Köprüsü 175, 204-205
Hazzopulos Pasajı 100
Hekimoğlu Ali Paşa Çeşmesi 75
Hollanda Başkonsolosluğu 112
Horoz Corci 195
Hovhan Vosgeperan Ermeni Katolik Kilisesi 37
Hristaki Zoğrafos 58, 171
Humbaracıbaşı Ahmet Paşa 117
Humbarahane Camii ya da *Mihrişah Valide Sultan Camii* 244
Humbarahane Kışlası 244

İ

İbrahim Hanzadelerin Yalısı 241
İkinci Divanhane Camii 213
İnce Arap 156
İnci Pastanesi 48
İngiltere Başkonsolosluğu 126-128
İngiltere Oteli 126
İpek Sineması 44
İstanbul 4
İstanbul Gazinosu 36
İstiklal Caddesi 34-35, 41, 55, 60, 100-102, 115, 138, 210, 260
İsveç Başkonsolosluğu 112

K

Kabataş Camii 74
Kadı Mehmet İlkokulu 219
Kadillak Nermin 194
Kadirihane Tekkesi 86-88, 260
Kadir Topbaş 223
Kahvecigüzeli Tophaneli Basri 91
Kal de Los Frankos İtalyan Sinagogu 155
Kalfayan Kız Yetimler Okulu 243
Kal Ha Kadoş Karayim Sinagogu 246
Kallavi Sokak 47
Kalyoncukulluğu Aya Konstantin Kilisesi 127
Kamer Hatun Camii 127, 257, 260
Kamondo Merdivenleri 164
Kantocu Peruz 120
Kanun-ı Esasiye Kırathanesi 128
Karaağaç Mescidi 241
Karaağaç Mezarlığı 243
Karabaş Mustafa Ağa Camii 88-89
Kara Despina 157
Karagözcü Hafız 224
Karaim Kabristanı 249
Karaköy Genelevleri 192
Karaköy Limanı ve Rıhtımı 177
Karaköy Meydanı 170
Kargopoulos'un fotoğraf stüdyosu 147
Kasablanka Gazinosu 125
Kasımpaşa Hamamı 220
Kasımpaşa İlkokulu 218
Kasımpaşalı Hafız Portakal Efendi 223
Kasımpaşalı Hüsnü 224
Kasımpaşalı Koca Osman Çelebi 223
Kasımpaşa Mevlevihanesi 148, 219-220
Kasımpaşa Spor Kulübü 219
Kaysunizade Mescidi 241
Kazancı Ali Ağa Camii 77
Keçecipiri Camii 247
Keldani Kilisesi 139
Kemal Tahir 223
Kemankeş Kara Mustafa Paşa Camii 180, 182
Ketenci Ömer Paşa Mescidi 69
Kılıç Ali Paşa Camii 82-83, 88, 137, 185
Kırım Kilisesi 108-109, 162
Kışla Camii 90
Kiremitçi Ahmed Çelebi Camii 245
Koca Yusuf Paşa Çeşmesi 75
Kozmograf Sineması 35-36
Kristal Gazinosu 134-135
Kulaksız Camii 234
Kulaksızlı Koca Arap 224
Kulaksız Mezarlığı 234-235, 236, 251
Kurşunlu Han 173
Kurşunlu Mahzen 152, 179
Kurtuldu Sokak 140
Küçük Piyale Camii 232
Küpeli Yahudi 252
Kürkçüler Çarşısı 170

L

Laleli Çeşme 161
Lale Sineması 36-37
Lebon Pastanesi 112
Lengerhane 240
Liseli Zuhal 194
Loeflerin baskı mağazası 147
Loğusa Kadın Türbesi 130-131

M

Maalem Sinagogu 246
Madam Anahit 52, 258
Madam Anjel 130
Madam Atanaşyan 49
Madam Atina'nın Evi 66
Madam Bella 193-194, 196
Majik Sineması 64-65
Makbul İbrahim Paşa Camii 173-174
Maksim Gazinosu 65
Mama Frosu'nun evi 192
Mama Margaro'nun evi 192
Mardios Manakyan 251
Markiz Pastanesi 113
Mason Locası 171, 250
Matild Manukyan 192-193
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii 174-175
Meyhaneci Araboğlu 198
Meyhaneci Çırağı Pendelli 199
Mısır Apartmanı 102
Midyeci Süleyman 224
Minerva Han 169, 171, 199
Mis Sokak 38
Mordo 157
Mösyo Pepo'nun Şapkacı Dükkânı 159
Mösyö Baudin'in sahaf dükkânı 147
Muammer Karaca Tiyatrosu 105
Muolin Rouge 36, 103
Musevi mezarlıkları 248
Müeyyetzade Camii 150
Müneccimbaşı Ahmed Dede 223
Müneccim Kuyusu 78
Mütevelliler Yalısı 241

N

Narmanlı Han 114-115
Naum Paşa Konağı 40
Naum Tiyatrosu 35, 40, 50-51, 257
Nersesyan Okulu 243
Neve Şalom Sinagogu 160
Neznamabad Tekkesi 242
Nihal Atsız 223
Nisuaz Pastanesi 46-47
Nur-i Ziya Sokağı 104
Nusretiye Camii 80-82, 137
Nusretiye Camii Çeşmesi 82

O

Odakule 105
Okçular Tekkesi 235-236
Olivo Geçidi 106
On İki Havariyun Ayazması 79
Or Hodeş Sinagogu 191
Osmanlı Bankası 171

P

Panaya Prisopigi Ayazması 188
Pano Şaraphanesi 128
Pansiyoncu Madan Atina 49
Papa Eftim 101, 183-184
Paraskevi Mezarlığı 248
Park Otel 28-29
Paşa Baba Çeşmesi 67
Pavlo Skilitisa Stefanovik 171
Pera Palas Oteli 128-129
Perşembe Pazarı 173, 207
Perukâr Çıkmazı 105
Piri Mehmed Paşa Camii 245
Pirinççi Gazinosu 159
Pişmaniye Camii 77
Piyale Paşa Camii 227-229, 231-232, 237
Piyalepaşa Hamamı 232
Piyalepaşa İlkokulu 232
Piyer Loti 251
Podesta Sarayı 159
Polonyalılar Sokak 105
Pürtelaş Hasan Efendi Camii 77

R

Rahmi Koç Müzesi 239-240
Rakoczi 190
Rebul Eczanesi 41
Recep Tayyip Erdoğan 215, 219, 223
Rejans 106
Rumeli Han 41-42
Rusya Başkonsolosluğu 112

S

Saatçi Meyer 159
Sabri Çakalof 115
Saçlı Emir Efendi Tekkesi –ya da bir başka adıyla-
Haşimi Dergâhı 234

Saint Benoit Lisesi 190
Saint Benoit Manastırı ve Kilisesi 190
Saint Louis Şapeli 111
Saint Pulcherie Fransız Lisesi 67
Sakarya Sineması 110
Saliha Sultan Çeşmesi 203, 204
Sanatkârlar Parkı 92-93
Sancak Sineması 159
Sancta Terra Şapeli 112
Santa Maria Draperis Kilisesi 111
Saray Sineması 44-45
Sarı Madamın Kahvehanesi 156
Seferikoz Camii 236
Sefer Kethüda Mescidi 89
Selima Hatun Camii 77
Sen Antuan Latin Katolik Kilisesi 101-102
Sen Pietro ve Paolo Kilisesi 162-164, 170, 181
Sıraselviler Caddesi 64
Sidikli Despina'nın evi 192
Silahtar Mehmed Ağa Çeşmesi 67
Sinyaro Sinagogu 246
Sokollu Mehmed Paşa Camii 202-204
Somuncu Sokağı 70, 73
Sotiros Hristos Kilisesi 188
St. Theodore Manastırı 148
Suriye Pasajı 110
Surp Asdvadzazin Ermeni Katolik Kilisesi 43
Surp Hisus Pırgiç Kilisesi 191
Surp İstefanos Kilisesi 243
Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi 186-187
Surp Yerrortutyun Ermeni Kilisesi 105
Sururi Mescidi 216
Süheyl Camii 89
Sümer Sineması 45
Sürtükoğlu Ali 199
Süryani Katolik Patrikliği Vekâleti 75
Sütlüce Mezbahanesi 242

Ş

Şahkulu Camii 149, 150
Şahkulu Mescidi 216
Şamlı David'in Balozu 188
Şamlı Dürdane 251
Şan Sinema ve Gazinosu 135
Şark Kahvesi 48
Şehsuvar Bey Camii 160
Şemoil Mendil 251
Şişman Ağavni 198

T

Tahta Gazi ya da *Tahta Kadı Camii* 216
Takiyeddin Rasathanesi 86
Taksim Bahçesi 20
Taksim Belediye Gazinosu 20-21, 260
Taksim Cumhuriyet Anıtı 23
Taksim Gezi Parkı 19-20
Taksim Maksemi 17
Taksim Sineması 64
Taksim Stadyumu 21
Tanburi Nikogos Ağa Taşçıyan 251
Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi 148
Tarlabaşı Surp Asdvadzazin Kilisesi 138
Tarzan Mahallesi 105
Taşkışla 29- 31, 257
Taş Mektep 219
Tazı Ali 199
Tepebaşı Bahçesi 20, 122-123, 125, 258
Tepebaşı Gazinosu 123, 124
Tepebaşılı Tabutçu Remzi Bey 130
Tokatlıyan Oteli 49-50
Tomtom Mescidi 94
Topal Alenko'nun Kahvehanesi 128
Topal Havva Hanım 224
Topçubaşı İsmail Ağa Çeşmesi 88
Topçu Kışlası 15, 17-19, 257
Tophane-i Amire Binası 85-86, 89
Tophane Kasrı 84, 257
Tophane Meydan Çeşmesi 85
Tophane Saat Kulesi 84, 259
Topuklu Cemal 91
Tötonya Binası 198
Triyandafile 252
Türabi Baba Tekkesi 214
Türk Ortodoksları Kilisesi 183
Türk Sanayi-i Harbiye ve Medeniyet Fabrikası 242
Türk Sineması 64

U

Uzun Ömer 176

Ü

Üç Horan Ermeni Kilisesi 49, 53

V

Venedik Sarayı 107-108
Venüs Sineması 64
Verdoux'nun gözlükçüsü 147
Viyana Kahvesi 114

W

Wagon Bleu Bar 36

Y

Yahya Kâhya Camii 215
Yanıkkapı 206
Yaycılar Çarşısı 170
Yeldeğirmeni Mescidi 216, 233
Yelkenciler Hanı 171
Yemenici Ali Baba 156
Yeraltı Camii 166, 178-181
Yeşildirek Hamamı 204
Yıldız Sineması 37
Yolcuzade Sokak 207
Yorgo Zarifi 171
Yunanistan Konsolosluk Binası 47
Yüksekkaldırım Caddesi 197

Z

Zahariadis 111
Zapyon Lisesi 25
Zencirî Ali Baba Tekkesi 251
Zevkî Kadın Çeşmesi 78
Zevkî Kadın Sıbyan Mektebi 78, 84
Zindanarkası Mezarlığı 236-237
Zoğrafyon Rum Lisesi 58
Zülfaris Sinagogu 172